

Наукове обґрунтування щодо створення комплексної пам'ятки природи «Козій» на території Сколівського військового лісгоспу ДП «Івано-Франківський військовий ліспромкомбінат» (землі без вилучення в межах НПП «Сколівські Бескиди»)

У рамках впровадження міжнародного проекту «Збереження карпатських пралісів», який впроваджується Українським товариством охорони птахів – представника міжнародної природоохоронної асоціації Bird Life International в Україні за фінансової підтримки Франкфуртського зоологічного товариства (Німеччина), проведено обстеження території Сколівського військового лісгоспу (підпорядкування – ДП «Івано-Франківський військовий ліспромкомбінат»), яка входить до складу земель НПП «Сколівські Бескиди» без вилучення. Як показали результати обстежень, тут збереглися цінні в лісівничому та науковому аспектах ліси, що потребують запровадження охоронного статусу. Для їх подальшого збереження пропонується створити комплексну пам'ятку природи місцевого значення «Козій» площею 216,7 га на території Коростівського (Тисовецького) лісництва Сколівського військового лісгоспу.

На території, яка пропонується для запровадження охоронного статусу, переважають букові ліси. При цьому, частка старовікових лісів тут становить майже 48% (таксаційна характеристика насаджень наведена в додатку 1). Дуже важливим показником є те, що висота над рівнем моря локалізації означених вище деревостанів перевищує 900 м н.р.м. Основна цінність таких лісів полягає в тому, що вони мають важливе водоохоронне, водорегулююче, ґрунтозахисне та кліматотвірне значення, вони є осередками збереження флористичного й фауністичного різноманіття та моделями для відновлення сучасного лісового покриву.

Старовікові ліси Тисовецького лісництва Сколівського військового лісгоспу представлені старовіковими мішаними деревостанами за участю бука (*Fagus sylvatica* L.), ялиці (*Abies alba* Mill.), смереки (*Picea abies* L.), а почасти і явора (*Acer pseudoplatanus* L.). Переважно до висоти над рівнем моря 800-850 м тут домінують вологі смереково-ялицеві бучини і суббучини, вище – вологі буково-смерекові суяличини і яличини і на висотах понад 1000 м – вологі буково-ялицеві сушмеречини і смєречини. Деревостани переважно двоярусні, іноді – триярусні, складені всіма типотворюючими породами.

Деревостани старовікові, сформовані трьома поколіннями дерев. Як правило, вони двоярусні, або триярусні. Верхній намет утворюють бук, ялиця, явір і смерека віком 120-180 років, у підлеглому ярусі вік цих порід сягає 60-100 років. Третій ярус не завжди чітко виражений. У ньому всі породи переважно 20-40-річного віку. Безперервність функціонування таких старовікових лісів, близьких до пралісів, забезпечується циклічним формуванням і поступовим розвитком притаманних йому фаз та, відповідно, різновіковості з різною кількістю відпаду з дерев різного віку. Територіальна цілісність лісових масивів, що сформована також внаслідок складного гірського рельєфу, є майже не порушеною. Просторова змінність їх структури є складною.

Видова структура характеризується, переважно, полідомінантним складом деревних порід (ялиця біла, бук лісовий, смерека іноді явір). Дольова участь цих деревних порід за запасом стовбурової деревини є різною залежно від типу лісу. У бучинах і суббучинах частка бука складає від 60 до 95%. Закономірно у суяличинах і яличинах домінують ялиця і бук. У верхньому наметі складних деревостанів за запасом склад порід у першому ярусі від 3Яц3См4Бк, 5Яц5См до 7Бк3См, у другому -

6Бк2Яц2См, 5Яц3См2Бк до 9Бк1См. Характерною ознакою видової структури цих старовікових лісів є домінування типоутворюючих порід в усіх фазах розвитку.

Натурні обстеження засвідчили три найважливіших ознаки старовікових лісів: високу природність (майже недоторканність, близьку до пралісів), безперервність функціонування та територіальну цілісність природних екосистем.

Недоторканність таких лісів збереглася завдяки важкодоступним місцям в силу складного гірського рельєфу зі складною розгалуженою гідрологічною сіткою. Недоторканність, перш за все, свідчить про закономірний природний розвиток та відсутності прямого антропогенного впливу. Насамперед, це відображається в складі деревних порід пралісу і старовікового лісу, та, відповідно, його структурі. Безперервність функціонування старовікового лісу забезпечується в циклічному функціонуванні притаманних йому фаз розвитку та, відповідно, різновіковості з різною кількістю відпаду з дерев різного віку. Територіальна цілісність лісових масивів, що сформована також внаслідок складного гірського рельєфу, є майже не порушеною. Просторова змінність їх структури є складною.

Старовіковим лісам властива морфологічна структура, яка складається з ростучої частини дерев на корені і відпаду з буреломної, сухостійної та мертвої лежачої деревини. Вікова структура знаходиться у межах 1-200 (250) років. Найбільше деревних видів на одиниці площі за кількістю спостерігається у фазі розпаду та в оптимальній фазі. Інтенсивний ріст деревних порід за діаметром та по висоті характерний для усіх фаз розвитку (найбільші діапазони значень показників спостерігаються в оптимальній фазі та фазі старіння). Інтенсивний ріст по запасу стовбурової деревини характерний для усіх фаз розвитку, однак найбільші значення показників спостерігаються в оптимальній фазі. Запаси відмерлої деревини коливаються у межах 2-15 м³/га, що типово саме для старовікових лісів.

Значну частину лісових земель (понад 30% означеної площі) займають приполонинні біополяни (в комплексах приполонинних схилів та полонин), де поширені ценози об'єднань *Calamagrostion* та *Deschampsietum*. Флористично – це достатньо багаті угруповання (близько 50-60 видів рослин), в яких представлені субальпійські та альпійські види. Тут збереглися оптимальні умови для зростання рідкісних видів рослин з Червоної книги України (2009), а саме: билинця довгорогого (*Gymnadenia conopsea* (L.) R.Br.), зозулиних сліз яйцеподібних (*Listera ovata* (L.) R.Br.), пальчатокорінника Фукса (*Dactylorchiza fuchsii* (Druce) Soó), любки дволистої (*Platanthera bifolia* (L.) Rich.), траунштейнери кулястої (*Traunsteinera globosa* (L.) Rchb.), коручки широколистої (*Epipactis helleborine* (L.) Crantz), псевдорхіса білуватого (*Pseudorchis albida* (L.) A.Löve et D.Löve), лілії лісової (*Lilium martagon* L.), а також виявлено трапляння рідкісного виду з родини орхідних – булатки великоквіткової (*Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce).

Важливо, що на ділянках, запропонованих для впровадження охоронного статусу, є умови для відтворення популяцій тварин, характерних для Східних Бескидів. На приполонинних біополянках в період гніздування та під час добування корму зареєстровано 11 видів птахів, серед яких найпоширенішими є: глушець (*Tetrao urogalus* L.), яструб великий (*Accipiter gentiles* L.), канюк звичайний (*Buteo buteo* L.), сич волохатий (*Aegolius funereus* L.), дятел звичайний (*Dendrocopos major* L.), крук (*Corvus corax* L.), більшість з яких занесені до списку Бернської конвенції або мають міжнародний природоохоронний статус SPEC – категорій. Також ця територія служить місцем перебування багатьох видів копитних звірів (олень благородний, козуля європейська, зубр європейський та ін.).

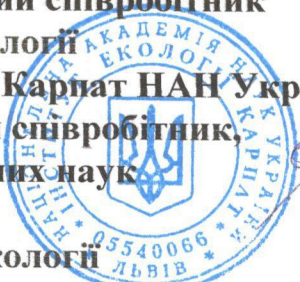
Місцеві природні ліси, які тисячоліттями формувалися під впливом природного відбору, найбільш продуктивні і стійкі. Вони відіграють важливу екологічну роль в

захисті ґрунтів від шкідливих ерозійних процесів, особливо в гірських умовах, виконують ґрунтозахисну, кліматоутворюючу й кліматорегулюючу роль та різноманітні санітарно-гігієнічні й оздоровчі функції. Старовікові ліси і праліси потрібно розглядати виключно як цілісну екосистему, у якій тісно пов'язані рослинний і тваринний світи, ґрунти, водне і атмосферне середовища, кліматичні процеси з діяльністю людей.

Створення комплексної пам'ятки природи місцевого значення в межах означеної вище території Сколівського військового лісгоспу сприятиме збереження ландшафтного та біологічного різноманіття Сколівських Бескидів, і, зокрема, збережених ділянок старовікових букових лісів і фрагментів букових пралісів. Захищеними стануть також комплекси приполонинної рослинності, яка сформувалася на місці зниклих корінних лісових угруповань Сколівських Бескидів.

Створення на території Тисовецького лісництва Сколівського військового лісгоспу комплексної пам'ятки природи місцевого значення на площі 216,7 га сприятиме не лише захисту старовікових лісів й приполонинних комплексів в межах Сколівських Бескидів, але й забезпечить охорону рідкісних видів рослин, тварин і рослинних угруповань цієї території. Окрім цього, збережені рослинні формації, передусім, лісові угруповання, є ядрами Національної екологічної мережі України та еталонами для ведення лісового господарства з метою відтворення лісових фітоценозів за типом корінних угруповань. Такі території забезпечують збереження та стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття, впровадження усталеного природокористування, збереження культурної спадщини та традиційних знань горян, що є ключовими моментами загалом сталого розвитку Карпатського регіону.

**Провідний науковий співробітник
відділу екосистемології
Інституту екології Карпат НАН України,
старший науковий співробітник,
кандидат біологічних наук**

Handwritten signature of O.G. Marishevich

О.Г. Марискевич

**Доцент кафедри екології
Національного лісотехнічного
університету України,
кандидат сільськогосподарських наук**

Handwritten signature of M.V. Chernyavskiy
М.В. Чернявський
Григорій М. Чернявський завідує
Начальник відділу кадрів

**Національного лісотехнічного
університету України**

Львів, 24.02.2016 р.

2016 р. *Handwritten signature* І.Лех